

Tobak en orsak till fattigdom

Tobak är en av de mest lönsamma grödorna att odla och tobaksproduktionen skapar dessutom många arbetstillfällen. Det är i alla fall vad tobaksbolagen hävdar när småbrukare i länder som Malawi, Brasilien och Bangladesh lockas till att börja odla tobak åt tobaksbolagen. Men medan vinsterna från tobaken hamnar i händerna på ett fåtal företag och mellanhänder lever de allra flesta jordbrukare och arbetare på tobaksplantagen i en fattigdom som är svår att ta sig ur.

Vem odlar tobak?

Den tobak som produceras i utvecklingsländerna odlas i de flesta fall av småbrukare eller jordlösa som arrenderar mark hos större plantageägare eller tobaksbolag. Jordbrukaren får använda marken mot att tobak odlas åt markägaren. Många anställs också som arbetare på tobaksplantagen eller odlar tobak på sin egen mark. Tobaks som sedan säljs direkt till tobaksbolagen eller till någon av de uppköpare som sedan i sin tur säljer tobaken vidare på auktioner. I de områden på landsbygden där tobak odlas råder ofta stor brist på jobb utanför jordbrukssektorn, och få har möjligheter att hitta försörjning på annat håll än på tobaksplantagen. En låg utbildningsnivå är vanligt hos många av dem som arbetar på tobaksplantagen, ett mönster som i de flesta fall går vidare till deras barn.

Tobak – en krävande gröda

Medan tobaksodling kan ge inkomster för att klara den mest grundläggande försörjningen, ger det också få eller inga möjligheter för människor att ta sig ur sin fattigdom. Trots att jordbrukaren ofta kan få ut ett högre pris för tobak än för många andra grödor så blir vinsterna i slutändan oftast minimala. Produktionen av grödan är dyr, och de flesta som börjar odla tobak har inga resurser för att köpa in det som behövs. Markägaren eller tobaksföretaget förser dem därför med utsäde, gödsel och bekämpningsmedel på kredit. Många tobaksodlare hamnar då i en skuldsituation som är svår att ta sig ur. Tobaksplantan är en ytterst känslig gröda och arbetet på fälten är enormt tidskrävande. Ofta behöver hela familjen engagera sig i arbetet, och ingen tid finns därför kvar för att söka inkomster på annat håll eller för barnen att gå i skolan. Odlingen av tobak kan vara så tidskrävande att det inte blir någon tid över till att odla vanliga matgrödor. Samtidigt tjänar familjen ofta inte tillräckligt på tobaken för att

kunna köpa tillräckligt med mat till familjen. Arbetet på tobaksfälten är dessutom riskfyllt och leder till allvarliga hälsoeffekter hos dem som arbetar på fälten, vilket inte bara leder till tobaksarbetarna måste offra hälsan men också till utgifter för sjukvård som familjerna oftast inte har råd med.

Små möjligheter till förhandling

Jordbrukaren är starkt beroende av markägarens eller tobaksbolagens vilja att köpa och ge ett skäligt pris för tobaken. Svårast har de många odlare som arbetar utan någon form av kontrakt. Utan formella kontrakt lurar de lätt av uppköparna, särskilt de tobaksodlare som aldrig haft möjlighet att gå i skolan och lära sig läsa och räkna. Tobaksodlaren får ofta ut för lite ersättning för tobaken, och kan sällan konfrontera uppköparen utav rädsla för att förlora jobbet eller inte få något sålt. Uppköparen fungerar dessutom som en mellanhånd som begränsar tobaksodlaren möjligheter att få ut ett bättre pris på auktionerna. I och med att ett eller två tobaksbolag ofta kontrollerar tobaksmarknaden i en hel region är det också svårt att försöka sälja tobaken på annat håll. Genom att ständigt ändra kvalitetskraven på tobaken kan också tobaksbolagen hålla priserna nere. Utbredningen av tobaksodling i framförallt utvecklingsländerna har dessutom skapat en situation där fler och fler jordbrukare konkurrerar om att sälja tobak till tobaksbolagen till allt lägre priser.

Kvinnor och barn – gratis arbetskraft

Markägare och tobaksbolag värvar gärna gifta män, i och med att de på så sätt kan utnyttja även hustruns och barnens arbetskraft, men utan att behöva betala ut någon lön eller ersättning för deras arbete. Ersättningen för tobaken betalas i de flesta fall ut till mannen i familjen, utan att frun och barnen i familjen nödvändigtvis får sin del av dessa pengar. I många länder har kvinnor inte heller äganderätt till mark, och mannen i familjen har där ofta kontroll över inkomsterna från tobaken såväl som familjens arbete. Barnen dras lätt in i arbetet för att bidra till familjens försörjning. Särskilt under de säsonger då efterfrågan på arbetskraft är stor på tobaksplantagen, måste barnen stanna hemma från skolan för att hjälpa till med arbetet på fälten. Med små möjligheter för dem att gå i skolan minskar också deras och familjens möjligheter att ta sig ur fattigdomen och från tobaksfälten.